

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เพลงและดนตรี* เป็นสิ่งที่เข้ามาพัวพันกับชีวิตของเราตั้งแต่วันแรกของชีวิตจนกระทั่งวันสุดท้ายแห่งชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ "ทั้ง ๆ ที่ดนตรีเป็นนามธรรม (Abstract) เราสามารถสัมผัสดนตรีได้จากการฟังการได้ยินเท่านั้น แต่ดนตรีก็ได้มีอิทธิพลเหนือชีวิตมนุษย์อย่างแท้จริง สามารถสร้างทั้งความสุขและความทุกข์ให้เกิดขึ้นมาได้"¹ ด้วยเหตุนี้จึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจที่บทเพลงสามารถที่จะเข้าถึง และมีบทบาทกับผู้ฟังจำนวนมากและทุกระดับชั้น

ดนตรีมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาอันยาวนานจนจะกล่าวได้ว่า ดนตรีกับมนุษย์ชาติ นั้นเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กัน โดยเริ่มตั้งแต่เสียงตีเกราะเคาะไม้ เสียงเป่าขลุ่ยในสมัยก่อนเรื่อยมาจนถึงเสียงเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และพัฒนามาจนเป็นเพลงที่บรรเลงเพื่อความสนุกสนาน เพื่อความงาม เพื่อความรัก เพื่อการสื่อความหมาย เพื่อการต่อสู้และประท้วง เพื่อสะท้อนชีวิตที่เป็นจริงในสังคม มนุษย์กับดนตรีจึงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นทุกยุคทุกสมัยก็ว่าได้

---

* เพลงคือ ส่วนที่เป็นเนื้อหาวสารที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ขณะที่ดนตรีนั้นเป็นภาษาท้องถิ่นของ จังหวัด เสียงสูงต่ำ เพลงทุกเพลงต้องมีลักษณะทางดนตรีเสมอ คือ มีท่วงทำนอง จังหวัด เสียงสูงต่ำ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น แต่ขณะเดียวกัน เพลงบางเพลงอาจแปลงเนื้อหาวสารไปอยู่ในรูปของภาษาดนตรีหมดก็ได้ ด้วยเหตุนี้ การจำแนกดนตรีออกจากเพลงหรือ เพลงออกจากดนตรีจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะกระทำได้

¹"ดนตรีผสมหนัง", นิลิตนศึกษา 12 (มีนาคม 2527) : 20.

"ดนตรีหรือเพลงน่าจะเกิดขึ้นด้วยความต้องการกล่อมอารมณ์ของคน สื่อสารทางอารมณ์ระหว่างคนต่อคนด้วยกัน สื่อเพื่อแสดงความเชื่อในลัทธิศาสนา และเกิดขึ้นเป็นสัญญาณของการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง"² การพัฒนาของเพลงนั้นจะเป็นไปในรูปใดก็สุดแล้วแต่พื้นเพของผู้คนในภูมิภาคนั้น ๆ เป็นสำคัญ อันเป็นที่มาของเพลงพื้นเมืองที่ทุก ๆ ประเทศจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของเพลงในแต่ละชาติแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกันออกไป นอกจากจะแตกต่างกันในระหว่างชนชาติแล้ว ในชนชาติเดียวกัน เพลงก็ยังมีลักษณะที่ต่างกันออกไปด้วยเช่นกัน อย่างเช่นใน อเมริกา เพลงแตกแขนงออกไปเป็นเพลงพื้นบ้าน (Folk Songs) เพลงแจ๊ส (Jazz) เพลงร็อก (Rock) เพลงบลูส์ (Blues) เป็นต้น

ช่วงเวลาที่ผ่านมานั้น จะเห็นได้ว่าเพลงถูกจัดตามกลุ่มผู้ฟัง ตามลักษณะของท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ตัวอย่างเช่น เมืองไทยของตั้งแต่ยุคสมัยอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ดนตรีที่ในปัจจุบันเรียกว่าดนตรีไทยเดิมนั้นจะพบว่า มี "อยู่ในแวดวงเจ้านาย คือ อยู่ในวัดและในวัง ยังไม่กระจายสู่สังคมส่วนใหญ่"³ สำหรับในชนบทนั้นจะมีการสร้างสรรค์ผลงานเพลงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของท้องถิ่น อาทิ การทำมาหากิน ซึ่งก็มีวิวัฒนาการอันยาวนานมาเช่นกัน โดยเริ่มจากเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงพวงมาลัย เพลงสงพาง เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเดินกำรำเคียว เพลงฉ่อย เพลงลำตัด เพลงหมอลำหมอลแคน เพลงบอก จนกระทั่งมาถึงเพลงลูกทุ่ง ที่รู้จักกันในปัจจุบัน เพลงเหล่านี้ต่างก็มีเนื้อหาสาระและท่วงทำนองที่แตกต่างกันออกไปตามองค์ประกอบของสังคม และผู้ที่สร้างสรรค์บทเพลงเหล่านี้ขึ้นมา

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสังคมและผู้ที่สร้างสรรค์บทเพลงนั้น ท้องถิ่นใดก็ตามที่ประชาชนอยู่ดีมีสุข ดนตรีก็จะมีวิวัฒนาการและพัฒนาไปได้มาก เช่นเดียวกับในระหว่างสงครามใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนั้น เราก็จะพบว่าไม่ปรากฏผลงานทางดนตรีที่เด่น ๆ ออกมา แต่กระนั้นก็ตาม การที่ดนตรีจะพัฒนา และหันเหรูปแบบไปในทางใดนั้น สุด

² ทิวา สาระจุกะ, "หนทางที่ซึกเริ่มมากลัวของเพลงเพื่อชีวิต", ผู้นำ

2 (สิงหาคม 2527) : 73.

³ "วงการดนตรีไทย คนรุ่นใหม่กับความอดทน", นิสิตนักศึกษา

11 (มีนาคม 2526) : 43.

แล้วแต่สถานการณ์ของภูมิภาคนั้น ๆ และขึ้นกับสภาวะการณ์ของประชาชนด้วยเช่นกัน อย่างเช่น ในช่วงของสงครามโลกจะไม่มีการเล่นเพลงประเภทแนวเพลงรักขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันจะปรากฏเพลงปลุกใจให้รักชาติขึ้นมาแทนที่ หรืออย่างในช่วงสมัยศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยอมรับกันว่ามีพัฒนาคนตรีไปได้อย่างมาก มีการนำเอาเครื่องดนตรีขนาดใหญ่มาบรรเลงร่วมกันเป็นร้อย ๆ ชิ้น แต่เพลงออกมาก็ไพเราะเร้าใจ และหวานซึ้ง แต่เมื่อมาถึงยุคศตวรรษที่ 20 นี้ เป็นยุคที่เต็มไปด้วยสงครามทั้งในและนอกกรอบ ยุคที่ประชากรหลายล้านคนต้องหิวโหยและอดตาย ยุคที่หนุ่มสาวต้องถูกเกณฑ์ไปทำสงครามในดินแดนที่ตนเองไม่รู้จัก เพลงที่ปรากฏออกมาก็ย่อมที่จะหันเหและเปลี่ยนไปทั้งรูปแบบและเนื้อหา

สำหรับในกรณีของสังคมไทย เมื่อนำลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับลักษณะของคนตรีมาพิจารณาบทเพลงไทย ก็พบว่า ลักษณะเนื้อหาของเพลงไทยแต่เดิมนั้นมักเกี่ยวข้องกับความรัก การสูญเสียคนตรีที่รัก หรือการตัดพ้อต่อว่าแบบ "พ้อแ่งแ่งอน" มากกว่าจะมีสาระในด้านอื่น ๆ เพลงในลักษณะเช่นนี้ ส่วนใหญ่มักเป็นบทเพลงที่เรียกกันว่า "เพลงลูกกรุง" ก็เพราะเพลงลูกกรุงมักเป็นเรื่องราวคนเพียงสองคนเท่านั้น ซึ่งต่างจากบทเพลงที่ถูกเรียกว่า "เพลงลูกทุ่ง" ที่มักเสนอภาพ และเรื่องราวของคนส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับที่รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา ค่างงเลิศ ได้เสนอไว้ว่า "บทเพลงลูกกรุงส่วนใหญ่มีกล่าวถึงความรักในแง่เคลิ้มฝัน ส่วนเพลงลูกทุ่งนั้นได้สอดแทรกปัญหาของชาวนาไว้ในบทพรรณาคความรักรักด้วย"⁴

นอกจากบทเพลงลูกกรุง และลูกทุ่งแล้ว เรายังพบว่ามีเพลงอีกประเภทหนึ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกับสภาวะการณ์ทางสังคม และยังเป็น "เพลงที่มีลักษณะเนื้อหากว้างผูกพันกับชีวิตมนุษย์ มีความหมายต่อมนุษย์ และคุณค่าของเพลง จะมีอยู่ได้โดยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

⁴จินตนา ค่างงเลิศ, "เพลงลูกทุ่งบทกวีแห่งชนบท", วารสารธรรมศาสตร์

มนุษย์"⁵ ซึ่งเราเรียกบทเพลงประเภทนี้ว่า "บทเพลงเพื่อชีวิต"* โดยในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 บทเพลงจะมีลักษณะเป็นแนวเพลงประเภทเพลงลูกทุ่ง เช่น ผลงานของ "คำรวม ลัมพูฉานนท์" "เสน่ห์ โกมารชุน" เป็นต้น แต่แนวเพลงประเภทนี้ ในยุคที่เริ่มค้นมีผู้ สร้างสรรค์กันไม่มากนัก "สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากผู้ครองอำนาจ "เผด็จการ" ในยุคนั้น บีบบังคับจนนักแต่งเพลงต้องหันไปทำเพลงรักเพลงหวานกันเพื่อความอยู่รอด"⁶

ถึงแม้ว่าในช่วงแรกบทเพลงเพื่อชีวิตจะต้องพบกับอุปสรรคในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การห้ามออกอากาศให้ประชาชนได้รับฟัง ทำให้บทเพลงต้องจำกัดบทบาทของตนเองลง และเจียบหายไประยะหนึ่ง แต่หลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปี พ.ศ.2511 ประชาชนเริ่มมีเสรีภาพทางความคิดกันได้บ้าง และรวมไปถึงการเคลื่อนไหวทางการเมือง ในระดับหนึ่ง จนกระทั่งถึงช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่บรรดานิสิตนักศึกษา กรรมกร และชาวนา ได้ลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาล ทำให้เกิดแนวเพลงต่อสู้และประท้วง (Songs of Struggle & Protest) ซึ่งก็คือ "เพลงที่เกิดขึ้นมาเพื่อประท้วง และต่อสู้เพื่อให้ได้มา ซึ่งสิทธิอันพึงมีของตนในสังคมมนุษย์ ที่คนอาศัยอยู่"⁷ จากจุดนี้เองที่ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิต ได้มีโอกาสกลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง รวมถึงการแพร่กระจายเป็นที่รู้จักกันในสังคมกว้าง ขวางมากยิ่งขึ้น

---

*ในทัศนะของนักวิชาการทางด้านดนตรี เสนอว่า เพลงเพื่อชีวิต หมายถึง บท เพลงที่สร้างขึ้นเพื่อระบายความรู้สึกของชีวิตหรือสร้างมโนภาพที่ตนต้องการออกมา เพื่อ บรรเทาความทุกข์และครุติความทุกข์ ในเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ การผิวปากในห้องน้ำ กับฮัมเพลงเมื่ออยู่คนเดียวที่นำเอาเพลงมาให้ความสุขกับชีวิตถือได้ว่าเป็นบทเพลงเพื่อชีวิต สำหรับบทเพลงที่ขบถร้องในปัจจุบัน นักวิชาการทางดนตรี เสนอว่าเป็นการให้ความหมายที่ แคลงไปมาก เพราะมุ่งแต่เพลงที่เรียกร้องความเป็นธรรมในสังคมว่าเป็นบทเพลงเพื่อชีวิต

⁵แจ่มจิต สุระเดโช, "ภาพสะท้อนสังคมจากรวมรวมเพลงเพื่อชีวิตในช่วง พ.ศ.2516 ถึง พ.ศ.2528", (ปริทัศน์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ พิษณุโลก, 2531), หน้า 4.

⁶บุญยงค์ ศุทธวิโรจน์, "ความเป็นมาของธุรกิจเทปเพลงไทยสากล", โลกดนตรี (กุมภาพันธ์ 2530) : 62.

⁷นิพนธ์ อินสิน, "วิเคราะห์เพลงต่อสู้และประท้วง", ใน คติชนวิทยา, กิ่งแก้ว อัดถากร, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู, 2529), หน้า 225-226.

แจ่มจิต สุรเดโช^๘ ได้เสนอไว้ว่า "หากยุคใดมีเสรีภาพ บรรยากาศทาง การเมือง เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็น ปัญหา และความขัดแย้งในสังคมก็จะยิ่งสะท้อนออกมา ในวรรณกรรมมากขึ้น... บทเพลงก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมที่นักเขียนถ่ายทอดออกมา" บทเพลงเพื่อชีวิตก็เช่นเดียวกัน เกิดจากความกดดันทางการเมือง แต่งขึ้นเพื่อระบายความ ทุกข์ของประชาชน แนวคิดพื้นฐานของบทเพลงประเภทนี้ก็คือ "เพลงกับชีวิตที่เป็นจริงไม่ เคยแยกกันออก คนสร้างเพลง และเพลงก็สะท้อนคนออกมาในรูปของการสะท้อนภาพ สังคม"^๙ Pamela A Myers-Moro^{1๐} ได้เสนอความคิดไว้ในบทความชื่อ "Songs for life : listist Thai Popular Music in the 1970s" ไว้ว่า "เพลงเพื่อชีวิต" แสดงถึงการประท้วงต่อสังคมและการเมือง ซึ่งเป็นเครื่องหมายของนักศึกษาหัวก้าวหน้า และเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา" ด้วยเหตุนี้เพลงเพื่อชีวิตจึง ได้พัฒนาขึ้นมามาก หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

ในช่วงระยะเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เพลงเพื่อชีวิตเป็นที่นิยมกันอย่างมาก ในหมู่นิสิต นักศึกษา กรรมกร และชาวนา ที่มาร่วมเดินขบวนหรือมาประท้วง "ลักษณะของ เพลงเพื่อชีวิตนี้เมื่อนำร้อง* ที่เริ่มตีแผ่ปัญหาของชนชั้นแรงงาน ซึ่งมีความทุกข์ยากและถูก เอารัดเอาเปรียบจากสังคม สภาพท้องถิ่นที่ขาดการสนใจในการพัฒนาความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น¹¹

^๘แจ่มจิต สุรเดโช, ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรมเพื่อชีวิตในช่วง พ.ศ.2516 ถึง พ.ศ.2528, หน้า 3.

^๙มหา'ลัย (นามแฝง), "เพลงเพื่อชีวิตกับนิสิตนักศึกษา", ไทยแลนด์ใหม่ ฉบับกึ่งเดือน 2(กรกฎาคม 2522) :25.

¹⁰Pamela A. Myers-Moro, "Songs for life : listist Thai Popular Music in the 1970s," Journal of Popular Culture. 20(3) (Winter 1986) : 93.

* เนื้อร้อง หมายถึง ภาษาพูด หรือภาษาเขียน ที่ผู้ประพันธ์บทเพลงสร้างสรรค์ ขึ้นมาอย่างสละสลวย สอดคล้อง ตามจินตนาการหรือประสบการณ์ที่ต้องการถ่ายทอดให้ ผู้ฟังได้รับทราบ

¹¹จรรยาวัจน์ สุวรรณภูษิต, "การศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับ ขบวนการนักศึกษา ช่วง พ.ศ.2516-2519," (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 3.

สำหรับรูปแบบ*ที่นำเสนอนั้นก็มีความแตกต่างไปจากรูปแบบของบทเพลงที่มีอยู่ในสังคมขณะนั้น บทเพลงที่ได้รับความนิยมในเมือง ก็คงจะเป็นบทเพลงสากลที่มาจากต่างประเทศที่เป็นวงลักษณะวัยรุ่น เช่น วงสี่เต่าทอง หรือ นักร้องตัวอย่าง เอลวิส เพรสลีย์ และในเมืองไทยยุคสมัยนั้น ก็มีวงดนตรียอดฮิตที่วัยรุ่นคลั่งไคล้เป็นอย่างมาก ก็คือ "วงดิอิมพอสซิเบิล" ซึ่งถือได้ว่ามีบทบาทอย่างมากในสมัยนั้น การที่บทเพลงเพื่อชีวิตกล่าวถึงความ เป็นจริงที่ปวดร้าวของชนบางกลุ่มในสังคมนั้นทำให้บทเพลงเหล่านี้ ถูกกีดกันให้อยู่ในวงแคบ ๆ ไม่ให้เผยแพร่สู่สาธารณชน เพลงแนวนี้จึงถูกมองว่าเป็นบทเพลงต้องห้าม เช่นเดียวกับสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ห้ามบทเพลง เช่น "เพลงมนต์ การเมือง" ซึ่งเสน่ห์ โกมารชุน และ ชลอ ไตรตรงสอน แต่งให้ ค้าวม สัมปตธานนท์ ขับร้อง "เพลงกลืนโคลนสาบควาย" ของ ชาญ เย็นแสบ "เพลงผู้แทนควาย" ของ เสน่ห์ โกมารชุน และ "เพลงเทวดาขี้โกง" ของ ไพฑูรย์ บุตรขัน เป็นต้น เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะช่วงปลายปี พ.ศ.2518-2519 บทเพลงเพื่อชีวิตก็มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับสถานการณ์ของบ้านเมือง "เนื้อเพลงรุนแรงจนถึงขั้นปลุกเร้าให้ลุกขึ้นจับปืนต่อสู้กับฝ่ายประเพณีนิยม"¹² ซึ่งก็ได้นำเพลงปลุกใจออกมาตอบโต้ บทเพลงเพื่อชีวิตอย่างรุนแรง เช่นกัน

เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองบีบบังคับให้ผลิต นักศึกษา กรรมกร และชาวนา ต้องหลบหนีอำนาจรัฐเข้าไปอยู่ในป่า เพลงเหล่านี้ก็หายไปจากเมืองเข้าสู่ป่าเช่นเดียวกัน ส่วนในเมืองนั้นแนวเพลงก็จะพยายามหลีกเลี่ยงหนีความเป็นจริง และความเข้มงวดของรัฐภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ด้วยการนำเสนอผลงานที่ไม่พยายามพาดพิงไปถึงการเมืองหรือรัฐบาลทำให้เกิดแนวเพลงประเภทของวัยรุ่น ที่ต่างประเทศเรียกว่า แนวเพลงแบบ "บับเบิ้ลแกม" (Bubble Gum) ได้แก่ วงชาตรี, เศรษฐา ศิระฉายา, คอน สอนระเบียบ นอกจากนี้แนวเพลงป๊อป (POP) แบบ สุเทพ วงศ์กำแหง คาวใจ ไพจิตร

---

*รูปแบบ หมายถึง ลักษณะท่วงทำนอง จังหวะ การใช้เครื่องมือประกอบการ เล่น รวมถึง ลักษณะ ประเภท (Styles) ของดนตรีที่นำมาเล่นด้วย รวมถึงภาษาที่ใช้ ในบทเพลง

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

ธานีท์ อินทรเทพ ก็ยังอยู่เช่นกัน แต่เมื่อรัฐเปิดโอกาสที่จะให้ศิลปินนักศึกษา และผู้ที่หลบหนีเข้าป่ากลับออกมาได้ ด้วยการออกคำสั่ง สำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 66/2523 ซึ่งเป็นนโยบายที่ต่อสู้เพื่อเอาชัยชนะคอมมิวนิสต์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อเอาชนะ โดยใช้วิธีการทางการเมืองอย่างค่อนเนื่อง เปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธ มาเป็นแนวทางการต่อสู้ในแนวทางสันติ "และ คำสั่ง สำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 66/ 2525 เรื่องแผนรุกรทางการเมือง ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติทั้งสี่ที่ส่งผลให้ประชาชนรู้สึกว่า แผ่นดินนี้เป็นของคนที่จะต้องปกป้องรักษา ประชาชนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของปกครอง และได้ผลประโยชน์"¹³ นโยบาย 66/2523 และ 66/2525 นี้เป็นเสมือนประตูที่เปิดโอกาส หรือเปิดช่องทางให้ผู้ที่เคยสร้างสรรค์ผลงานเพลงเพื่อชีวิตในอดีตที่ผ่านมาได้มีโอกาสกลับมา ประกอบกับความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกันหรือไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ เริ่มปรากฏอย่างเด่นชัดมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอุดมการณ์ที่พรรคคอมมิวนิสต์ยึดถือกันไม่ได้เป็นอุดมการณ์ตามที่คาดหวังเอาไว้ทำให้บุคคลเหล่านั้นเริ่มที่จะคิดกลับเข้ามาเมืองอีกครั้งหนึ่ง ส่วนหนึ่งของบุคคลเหล่านี้ได้แก่ สมาชิกวงดนตรีเพื่อชีวิต และนักศึกษาที่หลบหนีเข้าป่าเมื่อช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 จากจุดนี้เองที่มีส่วนให้แนวเพลงเพื่อชีวิต เริ่มที่จะมีโอกาสหวนกลับมาอีกครั้งหนึ่ง การกลับมาในครั้งนี้ ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก ประกอบกับการผลิตดนตรีได้เริ่มเปลี่ยนจากยุคของแผ่นเสียง มาสู่ยุคของเทปคาสเซต (Cassette) ซึ่งมีความสะดวก และราคาถูกกว่าแผ่นเสียงมาก มีส่วนทำให้ "คนซึ่งไม่เคยอยู่ธรรมศาสตร์ในช่วงทศวรรษ 1970 ก็ล้มมารู้จักกับ "บทเพลงเพื่อชีวิต" ได้โดยผ่านเทปเพียงอย่างเดียวที่สามารถบรรจุจังหวะดนตรีที่ครบสมบูรณ์แบบได้"¹⁴

ในปัจจุบันนี้ บรรยากาศของวงการเพลงไทยสากล เป็นเสมือนรูปแบบใหม่ของวงการฟังเพลงที่ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อสมาชิกในสังคมที่มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตทำให้ผลิตได้ปริมาณมาก จากจุดนี้เองทำให้บทเพลงกลายเป็นสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในรูปของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม (Culture Industry) นายทุนผู้ผลิตก็พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ยอดขายมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

¹³แจ่มจิต สุวเดโช, "ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิตในช่วง พ.ศ.2516 ถึง พ.ศ.2528", หน้า 38.

¹⁴Pamelo A. Myers-Moro, "Songs for life : listist Thai Popular Music in the 1970s," Journal of Popular Culture : 102-103.

การผลิตดนตรีที่เป็นระบบอุตสาหกรรมมีผลทำให้นายทุนผู้ผลิตสนใจว่า แนวเพลงแบบไหนที่เป็นที่นิยมของผู้ฟัง ก็จะทำให้ความสนใจที่จะผลิตผลงานในแนวนั้นออกมาตอบสนอง จะไม่ค่อยพยายามที่จะเสี่ยงกับแนวเพลงที่ไม่มีเป็นที่รู้จักในหมู่นักฟัง จึงทำให้ดูเหมือนว่าต้องคอยผลิตตาม ๆ กัน ออกไปเรื่อย ๆ มีการเสนอความคิดในวงการเพลงไว้ว่า สาเหตุที่อาจจะทำให่วงการดนตรีในบ้านเมืองเรายังไม่ค่อยพัฒนาไปไกลเท่าไรนั้น อาจจะเป็นเพราะ "อำนาจทางความคิดของคนรุ่นเก่าที่ยังไม่ยอมเปิดกว้าง และยังได้แผ่ขยายอิทธิพลครอบคลุมโดยทั่วไป ไม่ได้มองเห็นคุณค่าที่คิดของดนตรีและลักษณะของวิวัฒนาการ ซึ่งควรจะให้เป็นไปตามกาลเวลา"¹⁵

ในด้านของบทเพลงเพื่อชีวิตนั้น การกลับเข้ามาใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องหันเข้าฟังภาวะระบบธุรกิจของวงการเพลงไทย เช่นเดียวกับเพลงรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในวงการอยู่แล้ว การที่ต้องกระทำเช่นนั้น ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้องกับระบบธุรกิจโดยที่ต้อหันกลับมามองเนื้อหา และรูปแบบของบทเพลง เพราะยุคสมัยเปลี่ยนไป การที่จะนำเสนอเนื้อหาและรูปแบบเช่นเดิมอาจไม่ได้ผลเท่าที่ควร และระบบธุรกิจของวงการเพลงไทย นิยมให้ความสนใจกับผู้ฟังเป็นจำนวนมาก และบทเพลงเพื่อชีวิตก็จำเป็นต้องให้ความสนใจกับผู้ฟังด้วยเช่นกัน บทเพลงเพื่อชีวิตจำเป็นต้องศึกษาว่า แนวเพลงประเภทใดที่ผู้ฟังกำลังชื่นชอบ เนื้อหาอย่างไรที่ผู้ฟังยอมรับได้ เพื่อที่ผู้สร้างสรรค์บทเพลงจะได้ปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับฟัง นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพสังคม ปัญหาสังคมที่มีอยู่ด้วย ฉะนั้นสำหรับแนวเพลงเพื่อชีวิตในปัจจุบันหากพิจารณาถึงเนื้อหาของบทเพลงกันแล้ว บทเพลงเพื่อชีวิตในปัจจุบันก็ไม่ได้พูดถึงอะไรที่เกินเลยความเป็นจริง ทุกอย่างที่มีอยู่ในบทเพลงล้วนกล่าวถึงความจริงอันเป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันของสังคม และ "เพลงเพื่อชีวิตยังพูดถึงความใฝ่ฝันทำความดี และจิตใจที่คิดถึงส่วนรวม"¹⁶ ในแง่ของการพรรณนาหรือหยิบจับปัญหาขึ้นมากล่าวถึงนั้น จะไม่แตกต่างไปจากเพลงเพื่อชีวิตในอดีตแต่ทว่าส่วนที่แตกต่างไปจากเดิม

¹⁵ วงการดนตรีไทย คนรุ่นใหม่กับความมอดทน", นิลิตน์ศึกษา, : 44.

¹⁶ ปวดร้าวอันยาวนาน เพลงเพื่อชีวิต จะก้าวไปทางไหน", นิลิตน์ศึกษา,

คือมีได้นำเสนอ หรือ โน้มนำว่าวิธีแก้ปัญหานั้นจะต้องใช้ความรุนแรงมากขึ้นต่อสู้ หรือปฏิบัติ
 ใต้น้ำลึก ลึกลับ เช่นแต่ก่อน ทางด้านรูปแบบนั้นเมื่อพบว่า รูปแบบที่คนไทยนิยมเรียกว่า
 "สตริงคอมโบ" กำลังได้รับความนิยม ก็มีการเปลี่ยนจากที่เคยเล่นแบบดนตรีโฟล์ค หรือที่
 เรียกว่าเล่นแบบ "อะคูสติก" (Acoustic)* มงคล อุทก สมาชิกคนหนึ่งในวงดนตรี
 เพื่อชีวิต "คาราวาน" ให้ข้อคิดเห็นถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากการใช้กีตาร์โปร่ง
 ธรรมดา กับ ไมโครโฟน มาเป็นการเล่นด้วยกีตาร์ไฟฟ้ากับวงสตริงคอมโบว่า :

...การเล่นด้วยกีตาร์โปร่งแล้วใช้ไมโครโฟนเป็นตัวขยายเสียงนั้น
 มีปัญหาอย่างมากในตอนการเล่น ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาทางด้านเวทีกับเสียง
 ซึ่งเวทีที่เล่นไม่สามารถจัดจ้หลังตัวกับการเล่นดนตรี แบบอะคูสติก
 เวทีใหญ่ แต่เสียงไม่ดังพอถึงแม้ใช้ไมโครโฟนขยายเสียงออกมา ก็จะ
 มีเสียงรบกวนของไมโครโฟนดังแข่ง คนฟังก็ไม่ค่อยพอใจกับการที่ต้อง
 ฟังเสียงแทรก แหลม ๆ ของไมโครโฟนดังขึ้นเป็นระยะ ๆ ตลอดการ
 เล่น ซึ่งปัญหาอย่างนี้ในเมืองนอกเขาก็พบด้วย เขาจึงหันมาเล่นแบบ
 ใช้กีตาร์โปร่ง แต่เสียงเข้ากับแอมพลิไฟ (Amplify) เพื่อตัดเสียง
 ที่น่ารำคาญของเสียงแหลม ๆ นั้นเสีย จึงคิดกันว่าควรจะให้มาเล่น
 กีตาร์ไฟฟ้าดีกว่า จะทำให้การเล่นสมบูรณ์มากขึ้น...¹⁷

จากการที่เปลี่ยนมาเล่นเครื่องดนตรีที่ใช้ไฟฟ้า เช่น กีตาร์ไฟฟ้านั้น ทำให้ลีลา
 ดนตรีต้องเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นลีลาที่เร้าใจ ดึงดูดผู้ฟังให้หันมาสนใจ แต่ถ้าจะเปลี่ยน
 แปลงไปในด้านลีลาการเล่น แต่จุดที่เพลงเพื่อชีวิตยังคงรักษาไว้ให้คงอยู่เช่นเดิม ก็คือการ
 เสนอเนื้อหาที่เสนอความเป็นจริงของชีวิตและสังคม ไม่ได้เป็นการเสนอเรื่องความรักแบบเพื่อ
 ผันแบบเพลงทั่ว ๆ ไป และการที่มีเนื้อหาหนักแน่นเช่นนี้ ถึงแม้ลีลาดนตรีจะเปลี่ยนไปมาก
 แต่ก็ยังคงความเข้าใจในความคิดของผู้รับฟังว่านี่คือ บทเพลงเพื่อชีวิต

---

*อะคูสติก (Acoustic) หมายถึง การเล่นดนตรีที่ไม่ใช้ไฟฟ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง
 เลย กับเครื่องดนตรี เช่น การเล่นกีตาร์โปร่ง, ไวโอลิน, ทรพเบต เป็นต้น

¹⁷สัมภาษณ์ มงคล อุทก, สมาชิกวงคาราวาน, 30 กรกฎาคม 2532.

จากการที่แนวเพลงเพื่อชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบ เพื่อให้ผู้ฟังถูกใจประกอบกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการผ่อนคลายของรัฐบาลที่ยอมให้บทเพลงเพื่อชีวิตไม่เป็นเพลงต้องห้าม เช่นแต่ก่อน เปิดโอกาสให้ออกอากาศเผยแพร่ได้เช่นเดียวกับบทเพลงประเภทอื่น ๆ ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตได้มีโอกาสปรากฏในสังคมได้อย่างกว้างขวาง และเต็มทีมากกว่าสมัยก่อน เป็นที่รู้จักในสังคมมากยิ่งขึ้น ไม่ได้จำกัดกลุ่มผู้ฟังว่าต้องเป็นกลุ่มนิสิต นักศึกษา กรรมกร ชวนา เช่นแต่ก่อน บทเพลงเพื่อชีวิตได้กลายเป็นของชนทุกระดับชั้นที่สามารถจะรับฟังได้ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตเริ่มที่จะถูกจับตามองจากเหล่านายทุนที่ต้องการเก็งกำไรในอนาคต บุญยงค์ ศุภทวีโรจน์¹⁸ ได้กล่าวถึง สาเหตุที่มีการตื่นตัวเพลงเพื่อชีวิตในวงการธุรกิจ เทปเพลงไทยสากลไว้ว่า :

...จุดที่ทำให้ธุรกิจเทปทุกค่ายหันมามองเพลงเพื่อชีวิตอย่างจริงจัง ก็ 2 ปีถัดมา (ต้นปี 2526) เมื่อวงคาราบาว ภายใต้สังกัดอโซน่า ได้ออกผลงานสร้างสรรค์ชุด "วมิพก" ด้วยรูปแบบดนตรีโฟล์คหรือคันทรี ได้รับความสนใจ และเนื้อหาของเพลงที่แหวกความจำเจจากแนวเพลง รักไปสู่ความหลากหลายของเรื่องราวสะท้อนภาพชีวิตผู้คนธรรมดาสามัญ...ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คาราบาวถือเป็นจุดสุดยอดของการนำเอาเครื่องดนตรีสากล หลักการทางดนตรีสากลมาทำเพลงไทยให้มีความเป็นสากล...

จากความสำเร็จของ คาราบาวกับผลงานชุด "วมิพก" ทำให้วงการเพลงไทยเริ่มที่จะหันมาสนใจกับแนวเพลงนี้มากยิ่งขึ้น มีความพยายามที่จะก่อตั้งวงดนตรีแนวเพลงเพื่อชีวิตขึ้นมาใหม่หลายวง ไม่ว่าจะเป็น คณาด่านเกวียน คันไถ อมตะ นيرانาม เป็นต้น วงดนตรีวงไหนสามารถเป็นที่นิยมก็ยังคงอยู่ในระบบธุรกิจนี้ต่อไปได้ แต่ถ้าไม่ประสบความสำเร็จก็คงต้องยุติไว้เพียงแค่นั้น เพราะเหล่านายทุนคงต้องคิดแล้วว่าถ้าทดลองไปก็อาจไม่คุ้มกับทุนที่ลงทุนไป ซึ่งจริง ๆ แล้ว แนวเพลงที่ไม่ประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจอาจจะ เป็นบทเพลงที่สะท้อนความเป็นจริงที่น่าสนใจแต่อาจไม่ได้รับการส่งเสริมทางการขายเท่าที่ควร อาจทำให้ไม่เป็นที่นิยมในหมู่ประชาชน

¹⁸บุญยงค์ ศุภทวีโรจน์, "ความเป็นมาของธุรกิจเทปเพลงไทยสากล,"

ลักษณะอีกประการหนึ่งของระบบธุรกิจ นอกเหนือไปจากรูปแบบการผลิตขนาดใหญ่แล้วก็คือ การส่งเสริมด้านการตลาด (Promotion) ได้เข้ามามีส่วนสำคัญในธุรกิจวงการเพลงในปัจจุบันจะพบว่าผลงานเพลงบางชุดได้รับการส่งเสริมมากกว่าปกติ ประชาชนผู้ฟังจึงหันมาให้ความสนใจอย่างสูง ทั้ง ๆ ที่คุณภาพอาจจะไม่ได้แตกต่างไปจากผลงานชิ้นอื่น ๆ การที่เป็นเช่นนี้ทำให้มีการคัดลिनกันที่ยอดจำหน่ายของเทปเพลงแต่ละชุด ถ้าขายได้ก็มีการสนับสนุนต่อ แต่ถ้าขายไม่ได้ก็คงต้องยุติไว้เพียงแค่นั้น จุดนี้อาจถือได้ว่าเป็นจุดบกพร่องของวงการเพลงในบ้านเมืองเราประการหนึ่ง สมมมล ลิมปชัย¹⁹ ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานเพลงไทยสากลในปัจจุบัน ไว้ว่า :

...การสร้างสรรค์ผลงานเพลงไทยสากลถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางการตลาด เพลงจึงเป็นเสมือนสินค้าอย่างหนึ่งที่ผู้ลงทุนต้องอาศัยการคาดการณ์ว่าทว่าอย่างไรจึงจะถูกใจผู้ฟังและขายได้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้ทำให้ศิลปินมุ่งผลิตผลงานออกมาในลักษณะที่เป็นสินค้าดังกล่าว คือ แต่งเพลงขึ้นมาขายโดยมิได้คำนึงว่าผลงานเพลงที่ออกมาชิ้นนี้จะเกิดจากแรงบันดาลใจ หรืออารมณ์ส่วนตัวของผู้ประพันธ์เพลง หากแต่จะคำนึงถึงความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ...

เพลงเพื่อชีวิตก็เช่นกัน การเข้าสู่ระบบธุรกิจเพลงทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตต้องเสนอเนื้อหาที่ทั้งบอกกล่าวถึงความเป็นจริงในสังคม และ เนื้อหาที่ยังสอดคล้องกับความต้องการของตลาดด้วย รวมถึงในขณะที่เดียวกันก็ต้องเสนอแนวดนตรีที่ฟังแล้วเร้าความรู้สึก ซึ่งจุดนี้เป็นจุดดึงดูดใจผู้ฟังได้อย่างมากประกอบกับการส่งเสริมการตลาดที่เอาจริงเอาจังอย่างในปัจจุบัน มีส่วนทำให้เพลงเพื่อชีวิตแตกต่างไปจากแนวเพลงทั่ว ๆ ไป ได้รับความนิยม และเป็นที่สนใจมากขึ้นเรื่อย ๆ

ความนิยมในบทเพลงเพื่อชีวิตได้ขยายวงกว้างออกไปมากยิ่งขึ้น จากอดีตที่ผ่านมาในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519 บทเพลงเพื่อชีวิตจากการเป็นบทเพลงของกลุ่มนิสิตนักศึกษา กรรมกร ชาวนา ผู้ที่มาร่วมประท้วง ได้กลั้กลายเป็นบท

¹⁹สมมมล ลิมปชัย, "บทบาทของระบบธุรกิจเพลงไทยสากลต่อการสร้างสรรค์ผลงานเพลง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 8.

เพลงของหมู่ชนจำนวนมาก และไม่เจาะจงว่าเป็นกลุ่มไหน รวมถึงการที่บทเพลงเพื่อชีวิตพยายามที่จะปรับเปลี่ยนตนเองให้ทันสมัย และเป็นสิ่งที่พึงพอใจของประชาชนผู้ฟังอยู่ตลอดเวลา ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตได้กลายเป็นบทเพลงที่ได้รับความนิยมจากประชาชนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็น "บทเพลงสมัยนิยม" (Popular Music) ด้วยเหตุนี้ทำให้มีการผลิตออกมามากมาย ตัวศิลปินผู้สร้างสรรค์ก็มีเพิ่มจำนวนมากขึ้น การสร้างสรรค์ผลงานก็พยายามสร้างสรรค์ให้เป็นที่ถูกใจหรือขึ้นชอบของผู้ฟังตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความนิยมของประชาชน

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความสนใจว่า กระบวนการที่เพลงเพื่อชีวิตจากที่เคยเป็นแนวเพลงต้องห้ามและเป็นที่รู้จักเฉพาะกลุ่มเล็ก ๆ ในสมัยหนึ่ง ได้คลี่คลายมาเป็นแนวเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างมากได้อย่างไร และมีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายนี้ โดยเปลี่ยนแปลงจากการเป็น "ศิลปะเฉพาะกลุ่มคนบางกลุ่ม" ที่มีเนื้อหาปลุกเร้าความรู้สึก ชักชวนให้ลุกขึ้นต่อสู้ สะท้อนถึงปัญหาความทุกข์ยากของผู้คนในสังคมชนบท ด้วยแนวเพลงแบบพื้นบ้าน หรือรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกที่เรียกว่า โฟล์ค (Folk) ที่บรรเลงแล้วเข้าถึงความรู้สึกของผู้ฟัง ในยุคนั้นเป็นอย่างมาก จนในที่สุดกลายเป็นบทเพลงต้องห้ามของสังคมในยุคนั้น มาสู่การเป็น "สื่อที่เข้าถึง "มวลชน" จำนวนมาก" ถึงแม้ว่าในเรื่องเกี่ยวกับบทเพลงเพื่อชีวิต จะเคยมีผู้ทำการศึกษามาบ้างแล้ว แต่ก็เป็นการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา แนวความคิดทางการเมือง รวมไปถึงการวิเคราะห์ในรูปแบบของการเป็นวรรณกรรมเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังไม่เคยมีการศึกษาในประเด็นทางด้านสื่อสารมวลชนมาก่อน จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับบทเพลงเพื่อชีวิต และปัจจัยที่มีส่วนทำให้กลายเป็นบทเพลงที่ได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน ดังนั้นงานวิจัย วิทยานิพนธ์จากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต (พ.ศ. 2516-2531) จึงมีความตั้งใจที่จะทำการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาทางสื่อสารมวลชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิต
2. เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิตจนกลายเป็นบทเพลงสมัยนิยม

เป็นบทเพลงสมัยนิยม

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเนื้อหา และรูปแบบของบทเพลงเพื่อชีวิต ตั้งแต่ยุคเริ่มต้น คือ ช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนมาถึง ธันวาคม พ.ศ. 2531 เป็นการสิ้นสุดงานวิจัย โดยจะนำมาพิจารณาควบคู่ไปสถานการณ์ของวงการเพลง และความเปลี่ยนแปลงของสังคม สำหรับบทเพลงที่นำมาศึกษาจะพิจารณาบทเพลงที่เป็นที่รู้จักหรือเป็นที่นิยมอย่างมากในแต่ละชุด พร้อมกับพิจารณาที่เนื้อหาที่ให้แก่คิดกับผู้ฟัง สะท้อนความเป็นจริง และหยิบยกปัญหาที่มีในสังคมมาตีแผ่ให้รับทราบ โดยจะเป็นเพลงที่กล่าวถึง ประเด็นต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา หรือใช้สัญลักษณ์เป็นตัวแทนในการนำเสนอ สำหรับกลุ่มคนที่จะพิจารณาจากกลุ่มที่ประกาศตนเป็นแนว เพลงเพื่อชีวิตเป็นหลักใหญ่

ปัญหาวิจัย

1. บทเพลงเพื่อชีวิตมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง
2. ปัจจัยอะไรที่มีผลต่อการกลายเป็นบทเพลงสมัยนิยม

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการท้าววิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเกี่ยวกับบทเพลงเพื่อชีวิต โดยจะพิจารณาบทเพลงของกลุ่มศิลปินที่ยังคงมีผลงานมาจนถึงปัจจุบัน จะไม่พิจารณาบทเพลงเพื่อชีวิตของกลุ่มที่มีผลงานออกมานานแล้ว แต่ในปัจจุบันไม่มีผลงานใหม่ออกมา

แนวเนื้อหาที่ปรากฏในบทเพลงเพื่อชีวิต ที่จะนำมาศึกษาวิจัย ได้แก่

- แนวเนื้อหาที่เสนอถึงอุดมการณ์ ความคิด แนวทางต่าง ๆ ที่มุ่งหวังให้กระทำร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้
- แนวเนื้อหาที่สะท้อนความเป็นจริง และปัญหาในสังคม
- แนวเนื้อหาที่ยกย่องชมเชยบุคคล
- แนวเนื้อหาที่มุ่งให้ความหวังและกำลังใจกับชีวิต
- แนวเนื้อหาที่มุ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ
- แนวเนื้อหาที่มุ่งเรียกร้อง สันติภาพ การกลับคืนสู่ถิ่นฐาน และต่อต้านสงคราม
- แนวเนื้อหาที่แสดงถึงความรู้สึก ความรัก ความเมตตา

สมมติฐานการวิจัย

1. การปรับเปลี่ยนทางด้านเนื้อหา รูปแบบ ภาพพจน์ และกลุ่มผู้ฟังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิตสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยม
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีส่วนสัมพันธ์กับการที่ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตปรับเปลี่ยนสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยม

ถึงแม้ว่าการศึกษาเกี่ยวกับบทเพลงเพื่อชีวิตจะมีผู้ที่เคยทำการศึกษามาก่อน แต่ก็เป็นการศึกษาคนละประเด็นกับที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษา จึงจำเป็นต้องให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำศัพท์กลุ่มคำและวลีบางวลี ที่ใช้นในงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจตรงกัน

นิยามศัพท์

1. บทเพลง (Song) หมายถึง ผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาโดยมนุษย์โดยมีความเกี่ยวพันตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต เพลงมีเนื้อหาสาระที่กลั่นกรองมาจากความคิดที่สะท้อนความเป็นจริงในสังคมที่ผู้ประพันธ์ต้องการถ่ายทอดให้ผู้ฟังรับทราบหรือเป็นจินตนาการ ความรู้สึก ความเฝื่อนของผู้ประพันธ์ที่ถ่ายทอดออกมาในรูปของภาษาพูดหรือภาษาเขียน ที่ไพเราะสละสลวย โดยนำมาประกอบเข้าไปกับดนตรี (Music) ที่เป็นภาษาที่มีท่วงทำนอง จังหวะ และเสียงสูงต่ำ ด้วยเหตุนี้ ดนตรีและเพลงจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เลย

2. บทเพลงเพื่อชีวิต (Music For life) หมายถึง แนวเพลงที่มีเนื้อหาที่มุ่งตีแผ่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม รวมไปถึงการปลุกใจให้ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม มีรูปแบบทางดนตรีที่เรียบง่าย รู้สึก และแสดงถึงอารมณ์ของบทเพลงได้เป็นอย่างดีโดยสอดคล้องกับเนื้อหาที่น่าเสนอ บทเพลงเพื่อชีวิตได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ นับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้มีกลุ่มศิลปินจำนวนมากที่ประกาศตนเป็นกลุ่มศิลปินที่ผลิตผลงานเพลงเพื่อชีวิตและกลายเป็นผลงานที่ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน ได้แก่ผลงานของกลุ่มศิลปินคาราวาน คาราบาว ไชย ศนด้านเกวียน นิพนธ์ม กระท้อน เป็นต้น

3. เพลงสมัยนิยม (Popular Music) หมายถึง บทเพลงที่ได้รับความนิยมและชื่นชอบจากกลุ่มผู้ฟังจำนวนมากในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อย่างเช่น ในช่วงที่บทเพลงแจ๊ส

ได้รับความนิยม ประชาชนก็จะให้ความสนใจ ความชื่นชอบในบทเพลงแจ๊ส ในช่วงเวลานั้นเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อบทเพลงร็อกเข้ามาแทนที่ความนิยมในบทเพลงร็อกก็จะกลายเป็นบทเพลงสมัยนิยมแทน การที่จะเป็นบทเพลงสมัยนิยมนั้นขึ้นอยู่กับผู้คนในยุคสมัยนั้น และความนิยมชมชอบที่เกิดขึ้น เพราะการที่จะเป็นเพลงสมัยนิยมต้องขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้คนที่มิขึ้นมิลงตามกาลเวลาเป็นสำคัญ เพลงสมัยนิยมถือได้ว่า เป็นวัฒนธรรมมวลชนได้อย่างหนึ่ง ด้วยเหตุผลที่ว่าเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ในขณะนั้น

4. มวลชน (Mass) หมายถึง กลุ่มคนที่มีขนาดใหญ่มารวมกันในช่วงเวลาหนึ่ง โดยที่ต่างไม่รู้จักกัน มีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากสมาชิกมาจากหลายแหล่ง แต่จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการเลือกสิ่งที่สนใจอย่างใดอย่างหนึ่งเหมือนกัน

5. วัฒนธรรม (culture) หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้นมิใช่สิ่งที่มีมนุษย์กระทำตามสัญชาตญาณ เป็นระบบในสังคมมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นมาและยังเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่เป็นของแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่น แต่ละชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่เหมือนใคร

6. วัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) หมายถึง รูปแบบของความคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกมาร่วมกัน โดยกลุ่มคนที่มีลักษณะทางสังคมคล้ายกัน เช่นสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมคล้ายกัน และกลุ่มต่าง ๆ นี้เป็นกลุ่มย่อย ๆ ในสังคมขนาดใหญ่ในรูปแบบความคิด และพฤติกรรมที่แสดงออกมาร่วมกันนี้ ซึ่งให้เห็นถึงลักษณะของผู้คนในกลุ่มสังคมนั้น วัฒนธรรมมวลชนเป็นจุดรวมของวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ ที่มีอยู่หลากหลายในสังคมนั้น วัฒนธรรมมวลชนเกิดขึ้นมาได้ด้วยระบบการสื่อสารภายในสังคม ซึ่งเชื่อมโยงหล่อหลอมความคิดตลอดจนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยแสดงออกให้เห็นเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การอุปโภคบริโภค การสมาคม เป็นต้น วัฒนธรรมของมวลชนมักจะขึ้นอยู่กับความนิยมของสมาชิกในสังคมขณะนั้นด้วย เช่น รสนิยมในการฟังเพลง จะเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น จากเพลงคลาสสิก (classic) มาเป็นเพลง ป๊อปปูล่ามิวสิก (Popular Music)

7. ระบบธุรกิจเพลง (The bussiness of thai Popular Music)
หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาในลักษณะของการค้า ซึ่งผู้ประกอบการมุ่งหวัง

ผลกำไร และส่วนแบ่งทางการตลาดมากที่สุด โดยทำกิจกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อสนองตอบความต้องการของสมาชิกในสังคม เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน และผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน การประกอบธุรกิจเพลงเป็นลักษณะการตลาด และการผลิตขนาดใหญ่ (Mass Marketing and Mass Producing) ที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน มีลักษณะโครงสร้างที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ฝ่ายผลิต (Production) เป็นฝ่ายที่ทำหน้าที่ในการผลิต และสร้างสรรค์ผลงานเพลง ฝ่ายผลิตจะประกอบไปด้วยผู้ลงทุน โปรดิวเซอร์ นักประพันธ์ ทำนอง และคำร้อง นักร้อง นักดนตรี ผู้เรียบเรียงเสียงประสาน ผู้ควบคุมเครื่องเสียง

2. ฝ่ายส่งเสริมการขายหรือฝ่ายโปรโมชั่น (Promotion) เป็นฝ่ายที่ทำการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ เพื่อที่ผลงานที่ผลิตจะขายได้มากที่สุด ฝ่ายโปรโมชั่นประกอบไปด้วยฝ่ายติดต่อกับสื่อมวลชน ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และฝ่ายผลิตมิวสิควิดีโอซึ่งเป็นสื่อที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำโปรโมชั่นในปัจจุบัน

3. ฝ่ายจัดจำหน่าย (Distribution) เป็นฝ่ายที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนการจัดจำหน่าย โดยติดต่อกับพ่อค้าขายส่ง และพ่อค้าขายปลีก ที่จะรับไปจำหน่าย และอาจจะมีฝ่ายการตลาด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านการขายด้วย

8. เทปเพลงไทยสากล (Thai popular song tape cassette) หมายถึงเทปคลาสเซ็ทที่ถูกผลิตขึ้นในรูปของตลับเทปขนาด 4.2" x 2.7" ซึ่งบันทึกเสียงเพลงไทยสากลที่ได้ผ่านขั้นตอนในการสร้างสรรค์ โดยอาศัยกระบวนการในการผลิตออกมาในรูปของตลับเทป คุณลักษณะที่สำคัญของเทปเพลงคือ มีขนาดกะทัดรัด ราคาไม่แพง สามารถเก็บรักษาได้ง่าย และใช้งานได้ดี

9. สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง เครื่องมือทางเทคนิคซึ่งการสื่อสารถึงมวลชนจำเป็นต้องใช้ ซึ่งประกอบด้วย

- สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ แผ่นพับ จดหมายเวียน ใบติดประกาศ ตัวอักษรที่เครื่องบันทึกเป็นคว้นบนฟ้า และเครื่องมืออื่น ๆ ซึ่งนำสารไปสู่มวลชนโดยผ่านทางตา

- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) ได้แก่ รายการวิทยุ และการบันทึกเสียงต่าง ๆ เช่น เทปคลาสเซ็ท ซึ่งต้องผ่านหู หรือ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์

และการบันทึกวิดีโอ ซึ่งผ่านทั้งทางตาและหู

สื่อมวลชนจะทำให้เกิดการสื่อสารก็โดยผ่านเครื่องมือชนิดหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสารไม่เป็นการส่วนตัว และสามารถใช้อี้อสื่อสารจากแหล่งสารหนึ่ง ไปถึงผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งในสังคมมวลชน สื่อมวลชนนับได้ว่าเป็นแหล่งข่าวที่สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ เพราะสามารถย้อนรอยหาแหล่งข่าวได้ จึงทำให้สังคมค่อนข้างมั่นใจว่าข่าวที่เสนอทางสื่อมวลชนเป็นความจริง และหากรู้ว่าใครเป็นแหล่งข่าวก็สามารถระบุงูคติ หรือความพยายามที่จะควบคุมผู้อื่นของแหล่งข่าวได้ หรือสามารถระบุงูได้ว่ารายงานข่าวที่ออกมาั้นถูกตัดทอนและบิดเบือนอย่างไร

10. เนื้อหา (Content) หรือเนื้อร้องในบทเพลง หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียน ที่ผู้ประพันธ์บทเพลงสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างสละสลวย สอดคล้อง ตามจินตนาการหรือประสบการณ์ที่ต้องการถ่ายทอดให้ผู้ฟังได้รับทราบ สำหรับบทเพลงเพื่อชีวิตนั้นจะมีเนื้อหาที่มักเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นสำคัญ โดยจะนำเสนอประเด็นความคิดต่าง ๆ อาทิเช่น การนำเสนออุดมการณ์ ความคิด การสะท้อนความเป็นจริง การยกย่องบุคคล การวิพากษ์วิจารณ์และความหวังกับชีวิตการเรียกร้องสันติภาพและต่อต้านสงคราม ความสัมพันธ์ของชีวิตและธรรมชาติและความรู้สึกเกี่ยวกับความรัก ความเมตตา

11. รูปแบบ (Form) ลักษณะท้องถิ่นเอง จังหวะ การใช้เครื่องมือประกอบการเล่น ลักษณะประเภท (Styles) ของดนตรีที่นำมาเล่น รวมถึงภาษาที่นำมาใช้ในบทเพลงนั้น ๆ

12. ภาพพจน์ (Image) หมายถึง สิ่งที่สะท้อนออกมาให้เห็นว่าบทเพลงนั้นมีแนวความคิดในแนวทางใด รวมไปถึง แนวความคิดของศิลปินผู้สร้างสรรคบทเพลงนั้นด้วย อาทิเช่น แนวความคิดในเรื่องของความรักชาติ รักประชาธิปไตย เป็นต้น

13. กลุ่มผู้ฟัง (Audiences) หมายถึง กลุ่มบุคคลผู้สนใจในบทเพลงและศิลปิน โดยจะเริ่มตั้งแต่บุคคลคนเดียว รวมกันจนเป็นกลุ่มคน ที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านอายุ เพศ ระดับการศึกษา ความนึกคิด แต่สิ่งที่คนกลุ่มนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็คือ มีความสนใจในบทเพลงรูปแบบอย่างเดียวกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ และความเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิต
2. ได้ทราบถึงปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่มีส่วนทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตขยายตัวออกไปสู่มวลชนจำนวนมาก
3. ได้ทราบถึงลักษณะการเป็นวัฒนธรรมมวลชนของบทเพลงเพื่อชีวิต
4. ได้ทราบถึงความแตกต่างของบทเพลงเพื่อชีวิตในยุค เริ่มต้นกับยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านเนื้อหา รูปแบบ ภาพพจน์ และกลุ่มผู้ฟัง
5. เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และเป็นแนวทางการศึกษาอ้างอิงในการศึกษาทางด้านสื่อสารมวลชนต่อไป